

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ
Кафедра гуманітарних і соціальних дисциплін
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет іноземної філології
Філологічний факультет

МОВА І МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Колективна монографія
за матеріалами Всеукраїнської
науково-практичної конференції
м. Полтава,
14 травня 2020 року

Київ
Видавництво Ліра-К
2020

УДК 81 : 008 : 316.74
М 74

*Рекомендовано до друку вченою радою
Полтавської державної аграрної академії
(протокол № 16 від 28 травня 2020 року)*

Рецензенти:

К. Мізін, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання Університету імені Григорія Сковороди в Переяславі;

М. Навальна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри документознавства Університету імені Григорія Сковороди в Переяславі;

Н. Сайко, доктор педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Мова і міжкультурна комунікація: теорія та практика :
колективна монографія / за наук. редакцією Н. Сизоненко.
Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 256 с.

ISBN 978-617-7910-30-4

У колективній монографії висвітлено актуальні проблеми репрезентації національно-мовної картини світу; лінгвокультурологічного, лінгвокогнітивного, етнолінгвістичного, соціокультурного та психологічного аспектів міжкультурної комунікації; теорії і практики перекладу як засобу міжкультурної комунікації; методики викладання та організації навчального процесу в контексті міжкультурного спілкування.

Для науковців, викладачів закладів вищої освіти, аспірантів, докторантів, здобувачів вищої освіти ступенів вищої освіти бакалавр, магістр.

*За науковий зміст і якість поданих матеріалів, наведені факти
відповідають автори, а також наукові керівники (для аспірантів).*

ISBN 978-617-7910-30-4

© Автори статей, 2020
© Видавництво Ліра-К, 2020

ЗМІСТ

Передмова.....	6
----------------	---

Вступне слово ректора Полтавської державної аграрної академії, професора Аранчій Валентини Іванівни	7
---	---

РОЗДІЛ 1. НАЦІОНАЛЬНО-МОВНІ КАРТИНИ СВІТУ: ВЕРБАЛЬНА І НЕВЕРБАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ

Воловик Л. Структурно-семантичні особливості префіксальних дієслів в економічному тексті.....	9
---	---

Воскобойник В. Особливості дієслівної префіксації в сучасній англомовній економічній терміносистемі.....	19
--	----

Дедухо А., Шаравара Т. Лінгвопрагматичні особливості перформативного акту співчуття (на матеріалі української мови).....	27
--	----

Денисовець І. Народна мова як джерело формування словотвірних термінів в українській дериватології.....	34
---	----

Ільченко І., Ткаченко Н. Антропоніми як вияв національно-мовної картини світу в романі А. Чайковського «Козацька помста».....	42
---	----

Костенко В. Диференціація жанрів сірої літератури в англомовному професійному дискурсі стоматології.....	50
--	----

Красота О. Омонімія як специфічне мовне явище.....	57
---	----

Кумейко Т. Класифікаційні показники підгрупи дієслів «Передавання інформації».....	63
--	----

Мокляк О. Актуальні тенденції використання афектонімів у розмовному мовленні	71
--	----

Сизоненко Н. Структурна організація та семантика власне дієслів мовлення, які уводять слова автора (на матеріалі збірки новел М. Дочинця «Хліб і шоколад»).....	80
--	----

Сухачова Н. Scientific concept in dimension of conceptual picture of the world	90
--	----

Тагільцева Я. Структурно-семантичні та граматичні особливості текстів англомовної банерної реклами	98
--	----

РОЗДІЛ 2. ДІАЛОГ НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУР: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ, ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ ТА ЕТНОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Балацька О. Peculiarities of hedging in critical remarks in English research articles in sociology.....	106
---	-----

Олена Красота, кандидат економічних наук, доцент,
Полтавська державна аграрна академія

ОМОНІМІЯ ЯК СПЕЦИФІЧНЕ МОВНЕ ЯВИЩЕ

Стаття присвячена вивченню омонімії. Досліджені причини виникнення омонімів, їх роль у мові. Узагальнені різноаспектні погляди вчених-філологів. Досліджена роль контексту як головного тлумачного фактору у вживанні омонімів. Порівняні явища омонімії та омофонії.

Ключові слова: омонімія, омофонія, полісемія.

Olena Krasota. Homonymy as a specific language phenomenon

The article is dedicated to the study of homonymy. The causes of homonyms, their role in speech are researched. The different views of scientific-philologists are generalized. The role of context as the main sensible factor in the use of homonyms is researched. A comparison of the phenomena of homonymy and homophony is conducted.

Key words: homonymy, homophony, polysemy.

Вступ. Вивчення мови як системи знаків передбачає особливу увагу до явища омонімії. Проблема омонімії є частиною більш загальної проблеми співвідношення форми і змісту в мові, що робить необхідним її дослідження. Необхідність вивчення омонімії викликається також і потребами прикладної лінгвістики, зокрема В. Виноградов, А. Смирницький, І. Тишлер, О. Ахманова, Ш. Баллі, Л. Блумфілда і Уільямз.

Відкритим на сьогоднішній день залишається питання про місце і роль омонімів в мові, все ще ведуться суперечки про необхідність їх використання в мові, висловлюються різні думки про неминучість їх вживання.

У цій статті буде зроблена спроба узагальнити погляди різних дослідників і зробити висновок про значущість омонімів у сучасній англійській мові.

Мета дослідження. Метою статті є вивчення співвідношень лексичних і лексико-граматичних омонімів у сучасній англійській мові, частота їх вживання в мові і літературі, для чого ставиться завдання вивчити місце омонімії в сучасній англійській мові.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання щодо омонімії здавна привертало до себе увагу лінгвістів і філософів.

Іноді відзначалося, що наявність омонімії суперечить логічності мови, єдності знака і значення, основам «закону мовного знака» [7; с. 331 – 340].

У мовознавстві вивчення проблеми омонімії, розпочате ще в епоху пізнього середньовіччя (в XVI і XVII ст.), велося не лише з лексико-семантичної, а й зі структурно-граматичної, а також зі словотворчої точок зору.

Необхідність вивчення омонімії викликається також і потребами прикладної лінгвістики. За словами Л. Малаховського: «Омонімія є проявом тієї особливої властивості мовного знака, завдяки якій різним означуваням можуть відповідати тотожні значущі» [6; с. 3]. У силу цього омонімія є певною комунікаційною перешкодою. Часто слухач стикається з ускладненням, – яке з кількох різних значень, які висловлюються цією мовною формою, буде правильним для чіткого розуміння. Труднощі можуть виникати не тільки у слухача, як відзначала, наприклад, О. Ахманова, але й у промовця, що прагне будувати висловлювання так, щоб воно могло бути зрозуміле однозначно. [1; с. 145]

У збірнику «Лексикологія англійської мови» автори вказують: «До тих пір, поки різні значення одного й того ж слова в сучасній мові зберігають між собою семантичний зв'язок і групуються навколо єдиного смислового центру, лише в більшій чи меншій мірі віддаляючись від нього, можна говорити про різні значення єдиного слова, в тому випадку, якщо семантичний зв'язок з домінуючим і іншими значеннями в слові втрачений, можна говорити про різні слова-омоніми» [5; с. 25].

Серед лінгвістів усього світу до цього часу йде суперечка про роль омонімів в мові. Одні стверджують, що це явище закономірне й анітрохи не заважає розвитку мови. Інші ж схильні думати, що омонімія – це явище випадкове й навіть шкідливе і з часом воно зживе себе. Таким чином, виникає питання про закономірності збереження омонімів в результаті фонетичних, семантичних змін, а також внаслідок запозичення або словотворення і утримання їх в мові на більш-менш тривалий відрізок часу.

Однією з причин виникнення омонімів є втрата зв'язку між значеннями одного багатозначного слова у процесі розвитку слів-омонімів за різними напрямками. Шведський лінгвіст С. Ульман встановив пряму первісну залежність таких слів-омофонів: flower (квітка) і flour (борошно). Спочатку слово виражало поняття

«пилок», тобто найтоншу і найдосконалішу частину рослини (flower). Це поняття було перенесено на харчовий продукт і стало означати борошно. Надалі розвиток слів пішов різними напрямками: відбулося переосмислення первісного їх значення, з'явилася відмінність в їх написанні, і до теперішнього часу грань смислової залежності стерлася [16].

Утворені омоніми надходять в розпорядження носіїв мови і починають функціонувати в мові поряд з іншими словами, підкоряючись тим же законам. Але навіть якщо вважати, що з числа омонімів, які виникають у мові, зберігаються не всі, а лише якась частина, то і в цьому випадку наявність омонімів у мові буде обов'язковою.

У науковій публікації «Вступ до мовознавства» А. Реформаторський дає таке визначення омонімам: «Омоніми як слова, однакові за звучанням та написанням, але різні за значенням» [8]. Наведемо приклади з різних мов. Російська: брак – погана робота, брак – шлюб; українська: дружина (заміжня жінка), дружина (істор. військо), англійська: spring – весна, spring – ресора, пружина.

На думку Ф. Маулер, омонімія сприяє компактності мови, і це позитивне явище. [7] Такий підхід до оцінки ролі омонімів у мові, на наш погляд, є одностороннім. Омонімія, звичайно, сприяє компактності мови, але ця компактність досягається за рахунок погіршення кодових властивостей мови. Тому вважати її позитивним явищем було б неможливо. Цілком очевидно, що омонімія не може не знижувати ефективність мови як засобу спілкування. «На заваді для мови є все те, що порушує її ясність і недвозначність, – це, звичайно, не вимагає особливих доказів. Тому і омонімія, яка веде до плутанини і непорозуміння, також сприймається як перешкода» [8]. Як вважає А. Реформаторський, «омоніми у всіх випадках – це прикра невиразність того, що повинно відрізнятися» [8]. Такої ж думки дотримувалися й інші автори, зокрема Р. Бріджз, Л. Опп та ін. Науковець Р. Бріджз писав: «Чим більше в мові омонімів, тим гірше ця мова як наукове знаряддя мови» [13].

Однак значно частіше трапляються висловлювання протилежного характеру. Авторі багатьох робіт по омонімії та загального мовознавства вважають, що «практична мова, зазвичай, не відчуває ніяких незручностей від існування омонімів» і що

«омонімія, зазвичай, не заважає розумінню, оскільки омоніми розмежовуються для слухача контекстом і ситуацією». У цьому відношенні особливо характерно зауваження Л. Булаховського про те, що «омонімія не така небезпечна, як можна думати, виходячи з одних тільки загальних міркувань: з контексту зазвичай буває ясно, яке саме значення має те або інше омонімічне слово, і загрозові для розуміння випадки в практиці мови виникають відносно рідко». Таким чином, думка про те, що омонімія, хоча і порушує «закон знака», труднощів у процесі спілкування не викликає, стало в мовознавстві загальним методом [2].

Отже, як вважають В. Виноградов, І. Тишлер та ін., для будь-якого природної мови омонімія є явищем не випадковим, а закономірним [3, 9, 10].

Як же за наявності численних омонімів у мові вирішується проблема диференціації омонімів? Зазвичай основним тлумачним фактором для омонімів є контекст. З контексту, зазвичай, буває зрозуміло, яке саме значення у того чи іншого омоніма; випадки, які дійсно погрожували б правильному розумінню, у мовній практиці трапляються порівняно рідко.

Науковці щодо контексту схилиються до різних думок. Одні – розважливі автономісти – вважають, що значення слова не завжди залежить від лексичного оточення, і що слово може претендувати на відносну автономію. Інші – контекстуалісти – стверджують, що слово набуває значення тільки в контексті. До крайніх контекстуалістів можна віднести, наприклад, американського вченого Г. Уолпола, який писав: «A symbol has meaning only in its context» [17; с. 105]. Спростовував існування слова незалежно від контексту також Л. Єльмолєєв, який вважав, що «в абсолютній ізоляції кожен знак не має жодного значення; сенс є тільки в комбінації лінгвістичної форми і контексту». У мовознавстві, зазвичай, більш поширені контекстуальні ідеї. Як же залежить слово-омонім від контексту? Значення омонімів, які існують як потенціал в системі мови, актуалізується у мовленні, тобто в контексті. Неправильним було б стверджувати, що контекст або ситуація мови не мають значення для правильного розуміння фонетичного комплексу. Кожен, що перекладав з іноземних мов або кому доводилося тлумачити ізольовані слова, знає, що не можна говорити про незалежність слова-омоніму від контексту. Без контексту встановити значення омоніму неможливо. Це визнають безліч

дослідників. Залежність омоніму від контексту можна довести експериментально. Коли вам запропонують ізольоване слово, наприклад, англ. bank, то ви не знаєте, що мається на увазі – «банк» або «насип». Але якщо дати пару слів: account-bank, snow-bank, перше слово обмежує асоціації, викликані іншим словом, до певної сфери. Як показав С. Ульман, значення омоніма в порівнянні з переносним значенням слова і багатозначним словом максимально залежить від контексту. Якщо намалювати шкалу залежності слова від контексту (щодо збільшення ролі контексту), то омоніми стоятимуть на вершині цієї шкали. [16; с. 62 – 63]. Яка ж роль контексту щодо омонімів? Деякі вчені стверджують, що в разі багатозначності слова, під яким розуміють полісемію і омонімію, елементи контексту уточнюють, детермінують значення досліджуваного елемента. Чинний елемент контексту називають знаком вибору або детермінатором значення досліджуваного елемента [11; с. 14]. Таке визначення ролі контексту, на нашу думку, належить більше до полісемії, а не до омонімії. Відносно омонімії більш правильним було б погодитися з думкою Л. Антала, який писав: «Контекст не детермінує, не встановлює значення омонімічної форми, так як у неї вже було своє значення перш, ніж з'явилося активне оточення. Словесне оточення тільки показує, який знак ми можемо прийняти ... Для слухача словесне оточення вказує на необхідне значення, на підставі попередньо відомих значень, які передували контексту. Оточення дає тільки необхідну орієнтацію, а не «створює» значення» [12; с. 64]. Таким чином, елемент контексту, який допомагає дізнатися й ідентифікувати значення омоніма, ми називаємо семантичним індикатором або показником значення омоніма. Наведемо приклади. «Mine is a long and sad tale!» said the Mouse, turning to Alice, and sighing ... It is a long tail, certainly», said Alice, looking down with wonder at the Mouse's tail; «but why do you call it sad?» [14; с. 62] (використані омофони tale – розповідь і tail – хвіст). «I had not!» cried the Mouse, sharply and very angrily. «A knot!» said Alice ... «Oh, do let me help to undo it» [14; с. 64]. (Омофони not – ні і knot – вузол). «But they were in the well», Alice said to the Dormouse, not choosing to notice this last remark. «Of course they were», said the Dormouse – «well in». [14; с. 115] (Омоніми well – колодязь і well – повністю, як слід). «Of course it is», said the Duchess, who seemed ready to agree to everything that Alice said»; there is, a large mustard mine near hear. And the moral of it is – «The more there is of mine, the less there is

of yours» [14; с. 134]. (Омоніми mine – рудник і mine – мій, мого). «Why, there they are!» said the King triumphantly, pointing to the tarts on the table. «Nothing can be clearer than that. Then again – «before she had this fit» – you never had fits, my dear, I think?» he said to the Queen ... «Then the words do not fit you», said the King ... [14; с. 172]. (Омоніми fit – напад і fit – годиться). Here the Red Queen began again. «Can you answer useful questions?» she said. «How is bread made?». «I know that!» Alice cried eagerly. «You take some flour» – «where do you pick the flower?» the White Queen asked. «In a garden, or in the hedges?» (Омофони flour – і борошно і flower – квітка). «Well? It is not picked at all», Alice explained: «It's ground» – «How many acres of ground?» said the White Queen. [15; с. 184]. (Омоніми ground – мелений, молоченний і ground – земля).

Висновки та перспективи досліджень. На закінчення хотілося б підкреслити, що питання про позитивну або негативну роль омонімів в мові не може бути вирішене в відриві від системи мови в цілому.

Джерела та література

1. Маулер Ф. И. Грамматическая омонимия в английском языке. Орджоникидзе, 1977. 143с. : URL: <https://www.bibliofond.ru/>
2. Булаховский Л. А. Введение в языкознание. Ч. II. Москва: Высшая школа, 1953. 930с. : URL: <https://www.bibliofond.ru>
3. Ахманова О. С. Лексикология английского языка.- Москва: Книга, 1966. 230 с. : URL: <https://www.bibliofond.ru/>
4. Лингвистические исследования 1972: Сб. статей. Москва: Высшая школа, 1973. 360с. : URL: <https://www.bibliofond.ru/>
5. Ullmann S. Words and their use.- N.Y. Philosophical Library, 1951. : URL: <https://www.bibliofond.ru/>
6. Реформаторский А. А. Введение в языкознание. Москва : Наука, 1967. 345 с. : URL: <https://www.bibliofond.ru/>
7. Bridges R. S. On English Homophones. Society for Pure English. Oxford, 1922. : URL: <https://www.bibliofond.ru/>
8. Малаховский Л. В. Теория лексической и грамматической омонимии.- Ленинград : Прогресс, 1990. 235с. : URL: <https://www.bibliofond.ru/>
9. Виноградов В. В. Об омонимии и смежных явлениях. Вопросы языкознания. 1960. № 5. С. 3-17. : URL: <https://www.bibliofond.ru/>
10. Тышлер И. С. Словарь лексических и лексико-грамматических омонимов. Саратов: Из-во Саратовского ун-та, 1975. 348с. : URL: <https://www.bibliofond.ru/>

11. Тышлер И. С. Омонимия в современном английском языке. Саратов, 1988. 186 с. : URL: <https://www.bibliofond.ru/>
12. Walpole H.P. Semantics. The Nature of Words and their Meaning. New York, 1941. : URL: <https://www.bibliofond.ru/>
13. Allen R. L. The Structure of Weaning. Jn: Proceeding of the 9th International Congress of Linguists. 1962. 230p. : URL: <https://www.bibliofond.ru/>
14. Bloomfield L. Language. New York, 1933. : URL: <https://www.bibliofond.ru/>
15. Carrol Lewis. Alice in the Wonderland. Moscow, 1967. : URL: <https://www.bibliofond.ru/>
16. Carrol Lewis. Through the Looking-glass. Moscow, 1966. : URL: <https://www.bibliofond.ru/>

**Тетяна Кумейко, кандидат філологічних наук,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»**

КЛАСИФІКАЦІЙНІ ПОКАЗНИКИ ПІДГРУПИ ДІЄСЛІВ «ПЕРЕДАВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ»

У статті проаналізовано підгрупу «Передавання інформації», що входить до групи дієслів інформаційної діяльності. Визначено, що словом-ідентифікатором для цієї підгрупи виступає лексема «передавати». Виокремлено семантичні особливості дієслів зазначеної підгрупи.

Ключові слова: дієслово, інформаційна діяльності, передавання інформації, семантика, класифікаційні показники.

Tetiana Kumeiko. Classification indicators of the subgroup of the verb «Information transfer»

The article analyzed the subgroup "Information Transfer", a member of the group of verbs of information activity. It is determined that the identifier word for this subgroup is the lexeme «transmit». The semantic features of the verbs of this subgroup are highlighted.

Key words: verb, information activity, information transfer, semantics, classification indicators.

Вступ. Розвиток інформаційних технологій та стрімке їх проникнення в усі сфери суспільного життя спричинило активне функціонування комунікативних одиниць, які позначають та